

МЕЛЬНИК ДМИТРО СЕРГІЙОВИЧ

Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО України, провідний науковий співробітник, кандидат юридичних наук, доцент

ЗМІСТ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Концепція боротьби з тероризмом, затверджена Указом Президента України від 05.03.2019 № 53, найбільшою терористичною загрозою визначає агресивну політику РФ, спрямовану на дестабілізацію ситуації в державі, у т.ч. шляхом інспірування сепаратистських проявів і **всебічної підтримки диверсійно-терористичної діяльності** маріонеткових квазидержавних утворень «ДНР/ЛНР» на ТОТ у Донецькій та Луганській областях. Отже, в Україні на державному рівні офіційно визнано матеріальну та іншу підтримку РФ диверсійно-терористичної діяльності «ДНР / ЛНР» складовою гібридної війни РФ проти України та її агресивної політики як найбільшої **терористичної загрози** в Україні.

За таких умов є вкрай необхідним дослідження кримінологічної характеристики фінансування тероризму. Це завдання є надзвичайно актуальним в умовах повномасштабної агресії РФ проти України в контексті зростання нових викликів і загроз національній безпеці України, пов'язаних з наданням РФ матеріальної підтримки діяльності терористичних груп і організацій в Україні.

Концепція у розділі IV серед основних пріоритетів боротьби з тероризмом передбачає своєчасне добування достовірної інформації про *загрози та наміри* вчинення терористичних актів, *джерела фінансування терористичної діяльності*, забезпечення якісного аналізу здобутої інформації; реалізацію комплексу заходів щодо підвищення ефективності державного фінансового моніторингу у сфері *запобігання та протидії фінансуванню тероризму*; удосконалення методик та алгоритмів пошуку й оброблення інформації про осіб, причетних до терористичної діяльності, *джерела фінансування тероризму*; впровадження новітніх методів і засобів оперативно-розшукової діяльності для своєчасного його припинення.

Водночас Концепція не передбачає всебічного дослідження природи фінансування тероризму (у т.ч. його кількісно-якісних показників), з'ясування його причин і умов, дослідження особливостей формування особистості злочинця, який здійснює фінансування тероризму, тобто надання йому комплексної кримінологічної характеристики.

Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 14.09.2020 № 392, серед основних напрямів державної політики національної безпеки визначає активну участь держави у протидії тероризму, політичному та релігійному екстремізму (п. 33). Протидія тероризму має бути спрямована на виявлення і припинення

терористичної діяльності, передбачати вирішення завдань щодо пошуку та аналітичної обробки інформації про загрозу вчинення терористичних актів, джерел фінансування терористичної діяльності.

Забезпечення реалізації ефективної державної політики у сфері боротьби з тероризмом має передбачати реалізацію комплексу заходів, спрямованих у т.ч. на виявлення та усунення причин і умов тероризму, зосередження основних зусиль на протидії терористичній діяльності, мінімізації її наслідків.

На тлі численних наукових розвідок і досліджень проблематики тероризму в умовах тривалого ведення РФ гібридної війни та повномасштабної збройної агресії проти України, проблема використання механізмів фінансування тероризму для дестабілізації ситуації в Україні та підриву її національної державності і громадського порядку набуває особливого значення. Тому вкрай необхідним є надання кримінологічної характеристики цьому протиправному явищу та її використання для розробки сучасної системи заходів запобігання.

Насамперед необхідно у вказаному аспекті сформувати структуру кримінологічної характеристики фінансування тероризму, визначення якого передбачене у абз. 12 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» та п. 69 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдженню зброї масового знищення».

Кримінологічна характеристика дає загальну характеристику злочинності та її видів, а також окремих злочинів. Вірне розуміння змісту кримінологічної характеристики злочинності та окремих видів злочинів в умовах зростаючого значення прикладної спрямованості кримінологічних досліджень має важливе теоретичне і практичне значення для запобігання злочинам, оскільки в кримінологічній характеристиці відображається склад злочинності, її соціальний портрет [1, с. 192]. Відповідно, основою ефективного запобігання фінансуванню тероризму може бути лише об'єктивна та повна кримінологічна характеристика.

Формування та впровадження такої характеристики дало б змогу значно підвищити рівень кримінологічних досліджень в інтересах з'ясування причин і умов фінансування тероризму, виявлення осіб, схильних до його вчинення, а також забезпечення оптимізації заходів запобігання цьому виду злочинів.

Перш за все, необхідно уточнити зміст поняття «кримінологічна характеристика злочинів». З урахуванням наявних теоретичних підходів до визначення поняття кримінологічної характеристики злочинності (злочинів) та спираючись на позицію А. Алексєєва, І. Даньшина, О. Кальмана, О. Лисодеда та О. Джузи, яку підтримували І. Туркевич та М. Мельник, під **кримінологічною характеристикою фінансування тероризму** пропонується розуміти опис кількісно-якісних показників цього виду злочинів, його причин і умов, а також властивостей особистості злочинців, які його вчинили.

Водночас для практичного застосування можливостей кримінологічної характеристики фінансування тероризму насамперед потрібно сформулювати на теоретичному рівні систему її основних показників.

З урахуванням вище зазначених загальних підходів можна запропонувати наступну структуру кримінологічної характеристики фінансування тероризму, яка серед кількісно-якісних ознак включатиме: обсяг, рівень, коефіцієнти, структуру, динаміку, а також географію та ціну злочину.

З огляду на відсутність єдності серед вчених щодо необхідності включення до кримінологічної характеристики злочинів ознак особистості злочинців та детермінації, характеристику криміногенних властивостей особистості терористів-спонсорів, а також причин і умов фінансування тероризму варто розглядати окремо від його кількісно-якісних показників. Така ситуація зумовлена неузгодженістю наявних теоретичних підходів кримінологічної науки щодо проблем особистості злочинця, детермінації й механізму злочинних проявів з сучасною логікою правоохоронної діяльності [2, с. 118] та практикою їх встановлення і здійснення правового впливу [3, с. 159].

Зміст поняття фінансування тероризму також виходить за межі кримінологічної характеристики, однак має враховуватися при формуванні її елементів.

Таким чином, кримінологічна характеристика фінансування тероризму включатиме низку складових (*елементів*), **перша група** з яких повинна охоплювати наступні кількісно-якісні показники:

1) відомості про абсолютну кількість злочинів цього виду, вчинених на певній території протягом певного періоду часу, зафіксовану в офіційних документах, та фактичну поширеність, а також осіб, які їх вчинили (*обсяг*);

2) частку фінансування тероризму в загальній структурі злочинності – співвідношення кількості злочинів, вчинених на певній території за певний проміжок часу, та осіб, які їх вчинили, до чисельності населення території з розрахунку на 100 або 10 тисяч осіб, які досягли віку кримінальної відповідальності та її зміни протягом окремих проміжків часу (*рівень*);

3) динаміку (*інтенсивність*), тобто зміни кількості випадків фінансування тероризму протягом визначеного, але досить тривалого періоду;

4) структуру фінансування тероризму, тобто співвідношення його видів, форм та способів, структурних елементів до всієї маси фактів вчинення цього виду злочинів в тому чи іншому регіоні за конкретний період;

5) територіальну поширеність фінансування тероризму в окремих регіонах України та на різних напрямках державного кордону (*географія*);

6) ціну фінансування тероризму, тобто розмір шкоди, яку цей злочин завдає суспільству й державі, та його економічні, соціальні, моральні та інші шкідливі наслідки.

Друга група може включати детермінанти фінансування тероризму, насамперед розкривати його причини і умови, а також взаємозв'язки

між ними з огляду на їх важливість для запобігання цьому виду злочинів. Будь-який запропонований перелік причин і умов фінансування тероризму не є вичерпним і може доповнюватись та конкретизувались як в цілому, так і для характеристики комплексу причин і умов надання матеріальної підтримки терористам в окремих регіонах, галузях і сферах економіки, конкретному соціальному середовищі тощо.

Третя група має розкривати кримінологічні дані щодо типових криміногенних особистісних якостей осіб, які надають матеріальну підтримку терористам (*терористи-спонсори*). Кримінологічна характеристика особистості терориста-спонсора має важливе значення для ефективного вирішення правових, пошукових завдань та завдань із запобігання фінансуванню тероризму.

Кримінологічне дослідження осіб, які вчиняють злочини, забезпечується на основі теоретичної конструкції структури особистості злочинця. Будучи різновидом особи взагалі, особистість злочинця, який надає матеріальну підтримку терористам, має загальні ознаки, а також властиві лише особистості злочинця специфічні ознаки, які визначають характер та ступінь її суспільної небезпечності. Особистість злочинця є цілісним утворенням, що складається з низки елементів, сукупність яких формує її структуру.

Запропонована структура показників кримінологічної характеристики фінансування тероризму, його детермінант і особистості терориста-спонсора може становити основу для аналізу та узагальнення інформації а інтересах розробки заходів запобігання цьому виду злочинів в Україні.

Список використаних джерел:

1. Давиденко Л. М. Поняття і значення кримінологічної характеристики злочинів, пов'язаних із порушенням порядку заняття господарською і банківською діяльністю. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. Зб. наук. статей. 2002. Донецьк : ДІВС, 2002. № 2. С. 192–196.
2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології, теорія і практика: у 3 кн. Кн. 1. Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – Київ : «Ін Юре», 2007. – 424 с.
3. Мельник Д. С. Методологічні проблеми сучасних кримінологічних досліджень в Україні». *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ; Тарту, 07.02.2022 / за ред. Є. О. Романенка, І. В. Жукової. Київ; Тарту : ГО «ВАДНД», 2022. С. 159–162.

Ключові слова: кримінологічна характеристика, злочинність, фінансування тероризму, протидія, запобігання.

Key words: description of criminology, criminality, financing of terrorism, counteraction, prevention.